

ДІАЛЕКТИКА ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ ЯК РУШІЙ СОЦІОГЕНЕЗУ

DIALECTICS OF RIGHTS AND DUTIES AS AN ENGINE OF SOCIOGENESIS

Шедяков В.С.,

доктор соціологічних наук, кандидат економічних наук,
незалежний дослідник

Виведення співвідношення прав / обов'язків громадянина і держави на адекватний епосі, що формується, рівень – умова гармонійного розвитку культурно-цивілізаційного світу. Відповідно, мета статті – виклад результатів дослідження актуальних аспектів діалектики цієї взаємодії в перехідний період. Методологічна основа – єдність абстрактно-теоретичного і конкретно-історичного підходів. Діалектика прав і обов'язків розглядається в контексті загальних закономірностей і особливостей соціогенезу. Акцентування конкретних прав і обов'язків пов'язується з завданнями і можливостями епох. Демонструється роль культурно-цивілізаційних світів в процесі історичної творчості. Характеризується підтримання балансу між цілями і ресурсами стратегії, тактики і оперативки. Спеціально вивчається специфіка постглобального розвитку. На цій підставі робиться висновок про реактуалізацію значення особистого вибору і свободи совісті. Своєю чергою в багатьох своїх рисах якість вибору визначається освітою і вихованням, що перетворює педагогіку на вагомий чинник суспільного розвитку. Міра взаємодії держави і громадянина, обопільне закріплення систем їх прав і обов'язків – важливий ресурс соціальної адаптації до змін. Так, перехідний період додатково зажадає пильної уваги до цього потенціалу. Причому й ціннісне стимулювання, і юридичне оформлення соціальних процесів вкрай важливі для нормативного формування суспільства. Нормативно-правова фіксація повинна як забезпечити поле збереження базових ціннісно-сміслових комплексів культурно-цивілізаційного світу, так і дозволити захистити розкриття кращих властивостей народу і людини засобами епохи. При цьому конкретно-історичне прочитання прав і обов'язків, відповідне тенденціям підвищення рівня гуманізації та народовладдя в суспільному житті, є необхідністю органічності соціогенеза, а його вкоріненість у базових ціннісно-сміслових комплексах культурно-цивілізаційного світу і в досягненнях ойкумени як цілого тісно пов'язана із забезпеченням реального суверенітету держави і безпеки суспільства. Так, підтримка правомірності балансу традицій та інновацій орієнтує на підвищення морально-духовної стійкості людини.

Ключові слова: права, обов'язки, культурно-цивілізаційний світ, суверенітет, історична творчість.

Bringing the ratio of the rights / duties of a citizen and the state to a level adequate to the emerging era is a condition for the harmonious development of the cultural and civilizational world. Accordingly, the purpose of the article is to present the results of the study of the actual aspects of the dialectics of this interaction during the transition period. The methodological basis is the unity of the abstract-theoretical and concrete-historical approaches. The dialectic of rights and duties is considered in the context of general laws and features of sociogenesis. The emphasis on specific rights and duties is associated with the tasks and capabilities of eras. The role of cultural and civilizational worlds in the process of historical creativity is demonstrated. Maintaining a balance between the goals and resources of strategy, tactics and operations is characterized. The specific of post-global development is specially studied. On this basis, it is concluded that the meaning of personal choice and freedom of conscience is re-actualized. In turn, the quality of choice in many of its features is determined by education and upbringing, which turns pedagogy into a significant factor in social development. The measure of interaction between the state and the citizen, the mutual consolidation of the systems of their rights and duties is an important resource for social adaptation to changes. Thus, the transition period will additionally require close attention to this potential. Moreover, value stimulation and legal registration of social processes are equally important for the normative formation of society. Normative and legal fixation should both provide a field for preserving the basic value-sense complexes of the cultural and civilizational world, and allow and protect the disclosure of the best properties of a people and a person by means of the era. At the same time, a specific historical reading of rights and duties, corresponding to the trends of increasing the level of humanization and democracy in public life, is a necessity for the organic nature of sociogenesis, and its rootedness in the basic value-sense complexes of the cultural and civilizational world and in the achievements of the ecumene as a whole is closely related to the provision of the real sovereignty of the state and security of society. Thus, maintaining the balance of traditions and innovations in the legality focuses on increasing the moral and spiritual stability of a person.

Key words: right, duties, cultural and civilization world, sovereignty, historical creativity.

Quidquid est in externo est etiam in interno (Що зовні, то й всередині (лат.))

Постановка проблеми. На підставі накопичених об'єктивних і суб'єктивних передумов людство знову підійшло до історичного вибору, від якого залежать не тільки темпи, а й спрямованість подальших трансформацій. Серед питань, що не вирішуються в колишній суспільній «системі координат», найбільш важливі для всієї

ойкумени в устрої внутрішнього життя – проблеми усупільнення (насамперед трансформації і дифузії системоутворюючих відносин праці, власності і управління) і максимізації поля просоціальної творчості, зовнішнього – подолання розколу на «світовий центр» та «інших». Розуміння необхідності балансу прав і обов'язків людини

і громадянина має конкретно-історичний характер, залежачи як від стадії розвитку, так і від базових ціннісно-сміслових комплексів культурно-цивілізаційних світів. Наприклад, соціальна педагогіка радянського періоду вчила не розкратати, а нести в світ, «друзям на пам'ять міста дарувати». Навпаки, грубі порушення історично виправданого співвідношення прав і обов'язків сприймаються як несправедливі (навіть як злочини проти людяності / людства). Зокрема, свобода вибору нині – це невід'ємний елемент повсякденного життя, що стосується і смислового навантаження рішень. Водночас у протиставленні культурно-цивілізаційних світів і шарів часом свідомо застосовують подвійні стандарти під час оцінки подій і дій, спотворюючи соціальний простір проявами інформаційної війни відповідно до свого розуміння інтересів. При цьому потужність, накопичення і розкид зброї масового ураження збільшує невідконтрольність руйнівних процесів. У цьому контексті жонгливання питаннями як суверенітету і законності, так і прав та обов'язків може стати лише розмінною монетою на шляху до гуманітарної катастрофи [1–5].

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методологічними засадами тексту стали дослідження, по-перше, про шляхи, закономірності та особливості соціогенезу; по-друге, про роль у цьому процесі конкуренції культурно-цивілізаційних світів і, зокрема, фактору інформаційних впливів; по-третє, про співвідношення прав / обов'язків людини і народу в здійсненні історичної суб'єктності. І перш за все це стосується підходів та ідей таких мислителів, як А. Ачлей, С. Батенин, М. Блок, Ф. Бродель, С. Вагенкнехт, В. Вазюлін, О. Вандам (Едріхін), Е. Вульф, М. Данилевський, А. Девіс, М. Зьодер, В. Зомбарт, І. Кант, Конфуцій, С. Коен, В. Крашеніннікова, Л. Ларуш, Лао-цзи, Лікурт, О. Малькевич, Ж.-Л. Меланшон, І. Острєцов, Дж. Піко делла Мірандола, Нізамі Гянджеві, Л. Палтієр, Н. Паскару, І. Посошков, О. Піжиков, Солон, М. Уоллес, Л. Февр, Абулькасім Фірдоусі, С. Хантінгтон, Марк Туллій Цицерон, Сааді Шірази, Дж. Савонарола.

Основна мета статті – систематизація результатів дослідження актуальних аспектів діалектики обопільної взаємодії прав і обов'язків громадянина та держави в перехідний період.

Виклад результатів дослідження. Важливою передумовою практико-теоретичного освоєння світу стає розуміння прав і обов'язків. Закріплення їх співвідношення, яке визнається народом як справедливе, дозволяє підсилити і його характер як суб'єкта історичної творчості (а отже, внесок у матеріальну та духовну культуру і досягнення ойкумени як цілого), і стійкість до ворожих дій. Тим часом людство фіксує свої уявлення про належне в системі регламентацій, що

включають норми моральні і юридичні, в яких присутні початки крос-культурні та специфічні для цього культурно-цивілізаційного утворення. Іншими словами, як формально-юридичне, так і соціокультурне унормування суспільного життя приймає різноманітні риси, властиві конкретному культурно-цивілізаційному світу, тому міцно упаяні в систему захисту свого суверенітету (політичного, інформаційного, економічного, продовольчого тощо).

Писані і неписані правила становлять комплекс, важливість якого в суспільній регуляції різна; і де моральні доміанти суспільства створюють складну систему суспільних традицій, укладів, норм, приписів і заборон – виливаючись у ціннісно-смісловий простір зі своєю соціокультурною стилістикою, співвіднесення себе з яким сприймається як самоідентифікація особистості, шару, суспільства. Водночас рухливість його частин неоднорідна. Зокрема, динамізм соціально-економічного змісту зазвичай з деякою затримкою фіксується правовою формою, створюючи відмінність фундаментального і актуальних пластів. Стан і вектор змін суспільної психології та ідеології, трансформації матеріально-технічної та ресурсно-методологічної баз чинять тиск на співвідношення емоційного і раціонального начал у їх трактуванні. Так, у світі співіснують міриади соціокультурних стилістик, більшою чи меншою мірою компліментарних або ворожих одна одній, готових до конкуренції / партнерства, що знаходяться на певних фазах свого розвитку і розрізняються за балансом переваг / недоліків, можливостей і потенціалів. Водночас постглобальність відроджує контури імперій і геостратегічних альянсів колишніх століть домодерного періоду, посилюючи тяжіння традиційних центрів впливу, але ці форми не мають забезпечувати електризацію зомбі чи кадаврів; здійснюється запуск нових процесів, що мають історично інноваційний зміст. Зокрема, соціальна еклектика, плюральність, різноспрямованість, рух спільноти від властивостей соціально-економічної системи до безсистемної соціокультурної цілісності особливо потурають формуванню соціокультурних динамік на основі методології постглобальних регуляцій і технік оперування образами. Відсутність генералізуючого вектора (що забезпечував автоматичну дію систему оцінки при верховенстві моделей суспільного розвитку Традиції або Модерну), втрата обов'язковості логікою життєдіяльності спрощує реалізацію різновекторних трансформацій та потребує внутрішньої свідомої саморегуляції, інакше може спокушати аж до зовнішніх впливів щодо формування умов здійснення зрушень в дусі вікна Овертона з тяжінням до «безвізу на борт «Титаніка».

Діалектика прав і обов'язків громадянина та держави (зокрема, по відношенню один до одного) і фіксує нову соціальну реальність, і виступає одним із чинників змін. Соціогенез як єдність циклічного і зворотно-поступального руху дозволяє все більш повно розкрити потенціал кожного з культурно-цивілізаційних світів. Розвиток людського суспільства виносить на передній план різні сторони нормативного закріплення в усних і письмових склепіннях уявлень про права та обов'язки, де переплітаються власна традиція і досягнення ойкумени. Боротьба за зручний для себе вигляд майбутнього – це і відстоювання своєї моделі прав і обов'язків, і закріплення власної традиції і цінностей. Тим часом у культурно-цивілізаційних світах і окремих країн різні комбінації переваг і вразливостей. З одного боку, кожним з культурно-цивілізаційних світів накопичені свої комбінації передумов прориву, з іншого – невміння розпорядитися ними може «обнулити» колишні досягнення. Водночас нова епоха різко підвищує ймовірність нових хвиль масових загроз. Їх приборкання відповідно позитивному освоєнню горизонтів розвитку вимагає вирішення завдань природоподібності і олюднення, дружелюбності і рішучого відстоювання інтересів та ідентичності [6–10].

Зміна форм – це природна модель (і часто умова) розвитку. Водночас захист базових культурних матриць – це умова збереження культурно-цивілізаційного світу, його ідентичності. Норми і традиції зламуються аж ніяк не інноваціями, а паразитуванням їх спотворено-злоякісних форм. Навмисні спроби насадження потворних моделей соціогенезу – це природна реакція фаворитів сторінки історії, що закривається. Сприйняття власного заходу як катастрофи ойкумени народжує формулу «після нас хоч потоп». Але параліч історичної родючості аж ніяк не тотожний готовності змиритися з логікою історії. Так, практико-теоретичне ставлення до дійсності фіксується системою різнорівневих ціннісно-смыслових комплексів: від прикладних до сакральних, від побутових до бутевих. Наявність своїх ціннісно-смыслових комплексів дозволяє активно втілювати адаптацію ідентичності народу, затребуючи закріплення в формах окремого культурно-цивілізаційного світу [11–15]. І уявлення про відповідальну перед народом державу загального процвітання (благополуччя) зв'язуються з ціннісно-смысловими комплексами аж ніяк не дозвольного неробства і / або споживачтва, а творення і творчого пошуку. Ця ситуація орієнтує зовсім не на скупчення різноманітних соціальних утриманців і їх обслуги, а на активну підтримку творчості (насамперед духовно-інтелектуальної) з реалізацією пріоритету людини, її прав і свобод; соціальної справедливості, тобто соціальної рівності людей в правах і можливостях;

солідарності, що розуміється як вираз спільності людства і співчуття до жертв несправедливості. Ефективні форми об'єднання зусиль і мінімізації ризиків різносекторної економіки народжуються публічно-приватним і соціальним партнерством. Постсучасні підходи до соціального управління при цьому взагалі не переключують, а актуалізують потенціал модерну в розвитку та активізації людського фактору. Однак вони відкривають і нові можливості, пов'язані з більш активним використанням традицій і звичаїв, неформальних комунікацій і соціальних мереж, синтезом керованості, самокерованості і некерованості. Інверсійні ж явища неklasичних трансформацій вимагають більш повно використовувати в процесі соціального регулювання визріли природним шляхом соціально-економічні форми, коли стратегія «прогресорів» «облагодіяти насильно» лише загострює протиріччя, призводить до перевитрати ресурсних баз і викликає відторгнення. Саме тому традиційні ціннісні орієнтації часто оновлюються під знаком посилення мотивів соціальної відповідальності, поміркованості, самообмеження, закріплення елементів соціальної ієрархії. Внаслідок такої спрямованості реактуалізується інтерес до своєрідності культури, до базових ціннісно-смыслових комплексів. Під час переходу до суспільства знань і економіки складної і унікальної праці, а також до здійснення принципів функціонування соціальної держави та розширення поля соціального захисту пріоритетним стає і ригоризм у вимогах до якості та соціальної відповідальності еліти, здійснення соціетального управління, реалізації функцій влади; підвищення планки моральної вимогливості і соціальної відповідальності в усіх сферах суспільного життя. Напружене духовне життя виступає найважливішим складником творчого пошуку [16–20].

Громадянськість як елемент моральності і інтелектуальності – аспекти духовного життя і творчої активності, особливо зажадані специфікою нової епохи і періоду форсованих трансформацій. Неадекватність «еліти» масштабам поставлених перед суспільством викликів підсилює потребу в ефективних механізмах народовладдя / демократії. Зрозуміло, це держава – для забезпечення і захисту потреб і прав громадян, а не її населення – для виконання повинностей і відповідності прокрустовому ложу абстрактних вимог. При цьому коли історично сформована державна, зокрема її законодавча система, входить в протиріччя з об'єктивними закономірностями безпеки і розвитку суспільства, то посилюється потреба в спрямованому цілепокладанні, котре фіксується і структурується Над проектом, що пропонує оновлені форми на зміну традиційним для даного культурно-цивілізаційного світу ціннісно-смысловим комплексам. Так, з одного боку, моральні стрижні

через традиції і звичаї створюють, організовують і оберігають суспільство, з іншого – проблемою є адекватність нормативно-правової фіксації свобод і обов'язків завданням, що об'єктивно визначаються конкретно-історичним розвитком.

Суть комплексного захисту суверенності розкривається в організаційно-управлінському забезпеченні систем ідентичності, життєдіяльності та розвитку свого суспільства і економіки, передусім за рахунок культивування творців, виробників, творців, вирослих сприятливого для них середовища і структурних форм. Навпаки, фобії, фальш, імітаційність додатково ірраціоналізують соціокультурний простір. Таким чином, основна загроза і суверенності держав, і розвитку (а то й самого життя) ойкумени – це агресивні конвульсії віджилої суспільної моделі. Як в гібридних війнах, так і в «кольоровій революції» роль силового складника зовнішнього впливу закономірно наростає, поряд з удосконаленням пропагандистського апарату маніпулювання свідомістю. Ситуація болісно відчувається в країнах, які підпали під егіду Заходу, але він тим не менш не може і не збирається в довгостроковій перспективі утримувати їх в своїй зоні впливу.

Процеси трансформацій у глобальному масштабі можуть бути використані для зміцнення і олюднення свого культурно-цивілізаційного світу за рахунок організаційно-управлінської гіпермодернізації. Зокрема, інформаційний складник конкурентної війни за ринки збільшує свій вплив на результати суперництва. Ефективне розгортання цього інструментарію в умовах, що складаються, передбачає застосування досліджень з питань рефлексивного управління, стимулювання бажаних змін, модернізації інформаційної інфраструктури. Предиктором може стати і слабкий вплив в ключовій точці біфуркації суспільства. Для цього в умовах глобалізації та формування технологій для зміцнення як сприйняття реальності громадською і індивідуальною свідомістю, так і самої реальності в потрібному напрямку потрібна наявність як можливості якісного доступу до важливої інформації, так і захисту від негативних інформаційних впливів.

Умови кризи посилюють суспільну потребу в інноваціях і напруженій праці, і сама криза істотною мірою викликана скоюванням розвитку створених у глобальному масштабі можливостей творчості і самоврядування. Навіть більше, саме відсутність умов розвитку і реалізації своєї комбінації обдарованості сприяє наповненню учасниками протестних рухів, а в кінцевому підсумку – і зриву постмодерну в контрмодерн. Науково-методологічне та морально-ціннісне забезпечення творчості у праці і управлінні – це непорушна необхідність розумної ініціативи історичного масштабу. Без наукового рівня методологічного забезпечення

та концептуального знання залучення широких мас для співучасті в управлінні декларативно, безглуздо і аморально. З одного боку, стан соціокультурного середовища – це найважливіший фактор розвитку і реалізації творчого потенціалу кожного, з іншого – сама творча активність населення є вагомим елементом змін. Формування громадської середовища, що сприяє соціальній активності, – найважливіше завдання суспільства, а створення передумов, культивування і реалізація обдарованості – обов'язок держави.

Тим часом сам по собі принцип перетворених форм таїть і творчий потенціал; він може сприяти ненасильницькому поєднанню в надструктурній цілісності-поліструктурі різноякісних ідентичностей, екрануючи від патологізації соціоантропогенезу. При цьому, з одного боку, секрет успіху народу – в прив'язці загальних тенденцій до своїх конкретних умов, з іншого – кардинального значення набуває з'єднання державного управління з місцевим самоврядуванням в рішенні рутинно-побутових проблем населення для зміцнення просоціального вектору творчої активності народу. Зрозуміло, умовами цього стає забезпечення як трудової детермінанти матеріального благополуччя і соціального статусу, так і відновлення практичної реалізації уявлень про справедливість порядку. Вихід за межі «коридору свободи» колишнього Надпроекту суспільного розвитку формує не тільки можливості, а й ризики, серед яких – відкат до соціального канібалізму і «права сили». Так, вироблення суспільної і індивідуальної терпимості до насильства в суспільстві – це важлива проблема і симптом соціального захворювання культурно-цивілізаційного світу, особливо характерний для перехідних періодів історії.

Водночас ойкумена створила всі передумови і можливості для глибокої гуманізації суспільних відносин, більше дбайливості до людини і природи. Гармонійний стан балансу різних складових частин динамік суспільного життя формує якість її соборності, що дозволяє консолідувати інтереси різних соціальних груп без придушення будь-якого з них. При цьому якщо країни, що знаходяться в ядрі свого культурно-цивілізаційного світу, досить повно виявили напрями і діапазон своїх пошуків (включно з організаційним), визначилися з уподобаннями і обмеженнями, то можливість значущих для всього людства знахідок зростає на межі контактів і дифузії, в зоні зіткнень культурно-цивілізаційних світів. Ця ситуація і збільшує значення балансу стратегії, тактики і оперативки в реалізації прав і обов'язків, і ускладнює його підтримку [21–27]. Так, справа зовсім не в тому, щоб відмовитися від наріжних елементів соціальної держави (в тому числі прямо зафіксованих Конституцією і нормативно-законодавчою базою), а в тому, щоб забезпечити найбільш дієвий

механізм державних гарантій щодо реалізації прав і народів, і людей на безкоштовну і високоякісну охорону здоров'я, освіту тощо, як неодмінної умови зростання цінності життя і масиву історичної творчості.

Висновки. Нормативно-правова фіксація повинна забезпечити простір для збереження базових ціннісно-сміслових комплексів культурно-цивілізаційного світу, дозволити і захистити розкриття засобами епохи кращих властивостей народу і людини. При цьому конкретно-історичне прочитання прав і обов'язків, відповідне тенденціям підвищення рівня гуманізації та народовладдя в суспільному житті, є необхідністю органічності соціогенезу, а його вкоріненість в базових ціннісно-сміслових комплексах культурно-цивілізаційного світу і в досягненнях ойкумени як цілого тісно пов'язане із забезпеченням реальної суверенітету держави і безпеки суспільства. Так, підтримка в законодавчій базі та в практиці охорони порядку

балансу традицій та інновацій орієнтує на підвищення морально-духовної стійкості людини. Умови постглобальності вимагають адекватних форм усвідомлення і громадської реалізації. Відповідно, невід'ємною рисою постглобалізму стає реактуалізації свободи совісті: – нова епоха свідо-домо прагне до мозаїчності і відторгає диктат як малоефективний, – культура, все більше орієнтується на широкий вжиток, несе в собі як загрозу деградації, так і можливості розгортання діапазону особистісного вибору, – зміщення сукупності обдарованості кожного в ядро суспільного багатства вимагає уминь її ідентифікації, розвитку і реалізації. Відповідальна і розумна реалізація свободи совісті та права вибору вимагає ретельної підготовки, стає справою загальнодержавної важливості. Перед суспільством саме як комплексна соціальна задача постає необхідність якісної зміни особистості, зокрема – засобами виховання і освіти. Звідси – колосальна роль педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Nisbet R. Social change. Oxford : Blackwell, 1972. 270 p.
2. Шедяков В. Співвідношення соціальних вимірів історичного процесу. *Політичний менеджмент*. 2013. № 59. С. 47–59.
3. Шедяков В.Е. Смена общественной парадигмы в теории и на практике. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: collection of scient. papers «SCIENTIA» with Proceed. of I Intern. Scient. and Theor. Conf. Amsterdam, 2021. Vol. 2. P. 38–42. DOI: 10.36074/scientia-09.04.2021*
4. Шедяков В.Е. Расширение диапазона и повышение остроты конкуренции между культурно-цивилизационными мирами на переходе к новому этапу общественного развития. *Modern educational space: the transformation of national models in terms of integration: Proceed. of IV Intern. Scient. Conf. Leipzig, 2020. P. 130–132.*
5. Шедяков В.Е. Осуществление парадигмальных трансформаций: сорезонирование стратегии, тактики и оперативного искусства в управленческих композициях. *Development and modernization of social sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine / Maria Curie-Sklodowska University. Lublin : Baltija Publishing, 2017. P. 282–307.*
6. Ивентьев С.И. Четвёртое и пятое поколение прав человека. *Гуманитарные науки*. 2010. Ч. II. С. 47–49.
7. Третьякова Е.С. Права человека в современном мире: некоторые проблемы закрепления и защиты. *ВУЗ. XXI век*. 2014. № 1. С. 35–49.
8. Конституционное (государственное) право зарубежных стран / отв. ред. Б.А. Страшун. Москва : БЕК, 2001. Т. 1-2. 784 с.
9. Конституционное (государственное) право зарубежных стран / отв. ред. Б.А. Страшун. Москва : БЕК, 2001. Т. 4. 639 с.
10. Шедяков В.Е. Реализация принципа верховенства права в обеспечении конкурентных позиций. *Нові завдання суспільних наук у XXI столітті: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2017. С. 39–43.*
11. Евсеенков А.Г. Концептуальные подходы к исследованию социальной адаптации. *Социально-гуманитарные знания*. 2015. № 8. С. 229–237.
12. Шпенглер О. Закат Европы. *Самосознание европейской культуры XX века: Мыслители и писатели Запада о месте культуры в современном обществе*. Москва : Политиздат. 1991. Т. 2. С. 15–158.
13. Buchanan P.J. The Death of the West. USA : St. Martin's Press, 2001. 320 p.
14. Вавилов Н.Н. Некоронованные короли красного Китая: кланы и политические группировки КНР. Москва : Концептуал, 2019. 194, [1] с.
15. Шедяков В.Е. Межпарадигмальный переход в структуре и организации международной жизни. *Research, challenges and development prospects in the area of social sciences / ed. board: J. Kloc, U. Kempieńska, Z. Brenda. Wloclawek ; Riga: Baltija Publishing, 2020. P. 301–325. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-9934-588-42-6/301-325>.*

16. Шедяков В.Є. Посилення духовно-інтелектуальної спрямованості трансформацій – умова виживання та розвитку людства. *The Formation of a Modern Competitive Environment: Integration and Globalization: Proceed. of Intern. Scient. Conf. Greenwich*, 2018. Part I. P. 45–47.
17. Шедяков В.Є. Ціннісно-сміслові комплекси у створенні та підтримці суспільного середовища соціокультурної мобілізації. *Гілея*. 2013. № 78 (11). С. 247–252.
18. Шедяков В.Е. Ценностные основания национальных моделей социально-экономического развития. *National Economic Reform: experience of Poland and prospects for Ukraine* / ed. by A. Pawlik, K. Shaposhnykov. Kielce: Baltija Publishing, 2016. Vol. 2. P. 164–190.
19. Shedyakov V. Strategy of forces transformations: moral-spiritual bases of socio-economic changes. *Theoretical and practical aspects of the development of the European Research Area* / scient. ed. and project dir. A. Jankovska. Riga: Baltija Publishing, 2020. P. 1–26.
20. Шедяков В.Е. Постглобальное взаимодействие культурно-цивилизационных миров. *The process and dynamics of the scientific path: collection of scient. papers «SCIENTIA» with Proceed. of I Intern. Scient. and Theor. Conf. Athens*, 2021. Vol. 2. P. 29–33. DOI 10.36074/scientia-26.02.2021
21. Мезенцев С. Тебе, Родина, посвящается. *Красный маяк*. 1978. № 14 (4526). 31 янв. С. 2.
22. Шедяков В.Е. Развитие гражданской активности – закономерность исторического творчества. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства*: Матер. VI Всеукр. наук.-практ. конф. Кропивницький, 2017. С. 236–238.
23. Шедяков В.Е. Воспитание гражданственности – условие подъема иммунитета общественной среды. *Актуальні питання суспільних наук: соціологія, політологія, філософія, історія*: Матер. Між-нар. наук.-практ. конф. Київ, 12-13 жовтня 2018. С. 27–32.
24. Шедяков В.Е. Трансформация социокультурных измерений гражданской ответственности. *Гражданственность личности в условиях изменяющегося мира: от протестной к созидательной активности*: Сб. научн. ст. по Матер. Междунар. научно-практ. конф. Курск, 2015. С. 151–159.
25. Шедяков В. Від громадської сміливості – до наукової обґрунтованості. *Харківський університет*. 1990. № 9-10. С. 2.
26. Шедяков В.Е. Интеллектоёмкость и нравственность как атрибуты экономики, основанной на знаниях. *National Economic Development and Modernization: experience of Poland and prospects for Ukraine* / ed. by A. Pawlik, K. Shaposhnykov. Kielce: Baltija Publishing, 2017. Vol. 1. P. 283–294.
27. Шедяков В.Є. Розвиток та активізація інтелектуального капіталу як чинник соціокультурного антропогенезу. *Нова парадигма*. 2013. Вип.111. С. 17–30.